

Mert a hibák lépten-nyomon szemünkbe ötlenek mind a szövegben (tartalmi, helyesírási és nyomdai hibák halmazai), mind a forrásmunkák felsorolásánál is (megbocsáthatatlan hibák, mert mi sem könnyebb, mint helyesen átmásolni valamit), vagy — hogy tovább soroljuk a fogyatékoságokat — a fényképek minőségét nézve, a klisék kidolgozását és elhelyezését vizsgálva is. Egyedül a külalak az, amit egészében véve jónak fogadhatunk el.

Mi a tanulság? Azt hiszem, hogy a tapasztalt hibák legnagyobb része az írásunk elején felvázolt nézetekben gyökerezik. Abban, hogy a nagy megszakítások és visszafejlődések korszakai alatt keletkezett lemaradásokat csak nagyon nehezen lehet a megfelelő színvonalon pótolni. (A két világháború között szinte teljesen megszűnt a mai Vajdaság területén a múzeumi mozgalom és a tárgyla-

gos tudományos publicisztika. Azon túl a régészet, a művészettörténet, a néprajz stb., a publikálás tekintetében még ma is kis lehetőségekkel rendelkezik. Még a szerb nyelvtérületen is, a nehézségek pedig még nagyobbak, ha valaki magyarul óhajtja eredményeit közölni. A Léttünk és az Üzenet létrehozásával némileg enyhült a probléma, de még ma is hiányoznak azok a porondok, ahol az egyes humán tudományágak ambícióktól fűtött képviselői élesíthetnék tollaikat, ahol a közvélemény jelenlétében próbának vehetnék alá gondolataikat, eredményeiket. Egyszóval azok a terek, ahol a kristályosodás, a válogatás, a csiszolás folyamata elfogadható és hagyományos légkörben és módon folyik. Hiszem, hogy ezek azok a »felépítmények«, amelyek nélkül az érintett kérdések csak melléfgások kíséretében, sok nekifutás, botlás árán oldhatók meg.

SZEKERES LÁSZLÓ

SZÜNTELEN HAZAVÁGYÁS

DRAGUTIN TADIJANOVIĆ: *Kései arató...*

(Válogatott versek 1923—1970)

Forum, Újvidék, 1974.

Azt mondja Reymont: A parasztok a földet soha nem tudják elfeledni, és még más környezetben élve sem tudnak elszakadni tőle. Bárhová sodorja is őket az élet: erdőbe, hegyek közé, tengerpartra, világvárosok kőtáblákkal borított utcáiba, ébren és álmukban mindig ott lebeg egy vízió. Elmosódhatatlanul. Mindegy hogy hol, még a leghullámzóbb vagy legtárgasabb konfigurációt is ki tudja simítani lágy, szelíd termőfölddé, melyen búzakalászok hajlonganak, parasztok verejtékeznek, és az élettől mit sem követező anyák szótlanul dolgoznak, szülnék, nevelik az elkövetkezendő emberöltő számára az új nemzedéket.

Dragutin Tadijanović mindennek a megtestesítője; ilyen értelemben a honvágynak, a szüntelen hazavágyásnak, a gyökerektől való elszakadást nem ismerő léleknek — életérzésében, természetesen verseiben is — egy sajátos költői megnyilatkozása. Élete is, költészete is a végtelennek tűnő sík vidékből, a szlávón vidékből hajtott ki egy pici kis faluban, melynek nevét ő írta bele az időbe. Örök hűség, soha nem csüggedő ragaszkodás kellett ahhoz, hogy a nagyváros utcáin, sikátorai-ban, az égyetemisták nyomorlakásainak priácsén, s később, az alkotásai-ban kilombosodó poeta ébredlétében és álmaiban a távoli Rastušje fal-

vának képe derengjen fel újra meg újra, mindig más és más képekben, színekben, alakokban: életekben.

A föld igazi fia soha nem tud elszakadni a barázdáktól, a rétektől, a kócos ligetektől, a jámbor barmoktól s a lelket felvidítő mezei énekmadaraktól, éppúgy, ahogy magában örökre őrzi azoknak emlékét,

akik néki életet adtak, azokat, akik a családi körben lelkének részei voltak: azokat, alkikkal egy és oszthatatlan közösségben élt kora ifjuságától kezdve érett koráig, amikor már csupán emlékezetében elevenednek fel ezek a képek.

Így pillant vissza a szlavóniai kis falu felé:

*»Az égbolt kékszín vászon.
Amelyre egy kéz láthatatlanul
új meg új képet rajzol szüntelen:*

*Nézd csak, ott, az ég alján, fehér gyapjas
Juhnyáj legelészget édesen.
Hol a pásztoruk?*

*Bíborszín virág nyúl föl
Illatosan
Az égig.*

*A mennyei legelőkön
Az én drága szülém
Tere! juhait.«*

Nehéz lenne felsorolni, hogy ennek a mélyről jövő nosztalgiaának hány- meg hányféle megnyilatkozásával találkozunk Tadijanović költeményeiben. És mindenik úgy hat, hogy képeivel, alakjaival együtt él, de nemcsak együtt él velük, hanem nem tud és nem is akar tőlük szabadulni. Még akkor sem, amikor bolyong Európában s ezer és ezer kilométernyire eltávolodik szülőföldjétől.

Ezért legtisztább hangú a lírája akkor, amikor hazai talajon mozog, mert élményforrásai innen buzognak fel. Magányos lélek: életében, talán a föld üzeneteként, van valami, ami örökre magába zárja. Ez

finoman kihallatszik a költészetéből is, még ha a legfojtottabb hangon is szól a strófáiban. Mint majd húsz évvel ezelőtt, amikor Mirko Božić lenyűgöző erejű operaáriái után (Božić ifjúkorában Splitben operaénekes volt) elszavalta szlavóniai költeményeit. Azon a napsütéses tavaszi délelőttön mindössze nyolcan voltunk a palicsi szabadtéri színpadon, de ez a rögtönzött kis művészi műsor örökre emlékezetünkbe vésődött. Tadijanović költészete a szabadkai irodalmi est és a palicsi kirándulás után minden rezdülésében a mi költészetünké vált. Városunkat, Palicsot, Bajmokat, Csantavért övező földjeink is ilyenek, ahogy ő írja:

*»A patak hosszán illatoznak a virágzó almafák;
A kolomp mind hangosabb a tehének nyakában.*

*A közeli alacsony cserjésből
Apám füléig elér
Egy madár csattogása...
Rá sem hedért.*

*Apám csak szánt, az eke mögül kiabál a lovakra,
Így aztán azt se vette észre,
Hogy a két ló árnyéka az egész szántásra rávetődik,
A barázdákból meg száll föl az égbe a pára,
Mint ritkamivű füstölőkből a tömjén.«*

Falujából rég elszólitotta a városi élet, s ezt néha kesernyés hangon panaszozza is verseiben. Mert számára többet jelent a sík vidék csendje, mint a nagyváros zaja, a történelmi napok hullámverése, a távolból idehallatszó fegyvercsörgés.

tése. Ő legjobban szeretné megállítani a napot, hogy ne kússzon föl az égre, s amikor a háborús gyilkosok ellen élesen kiált, akkor is az érzelmesség meglágyítja hangját, mert utána ugyanabban a versben azt mondja:

»Boldogok, akik nyugosznak a kőlapok alatt,
E zöld virulásban, rég elfeledve,
S nem nézik a hegyeket, s nem hallgatják
A tenger moraját és az ember sírását.

A mélyről jövő vád erősebb benne, mint a hangos harci készség,

mert nemegyszer megkérdőjelezi azt, amit az emberben gyengének érez:

»Elviselheti-e még mindig az ember
A nyomort, a megaláztatást, a gaztettet,
S örvendhet-e nemzedékeknek,
Hallgathat-e szél neszére
És madarak dalára?«

De mégis!... Ezt mondja Goran sírfeliratában:

»Látjátok-e? Nincs már bennem rettenet.
Erős vagyok, mint a föld, mely szült, akart,
S örök, akár a föld, amely betakart.«

Ha terjedelmében igen szűkre szabott is ez a rastušjei dombokat, legelőket s a tér végtelenjét idéző verseskönyvecske — mert majd fél évszázad terméséből többet is kaphattunk volna —, így is nyereség számunkra ez az egy csokor Tadijanović-vers.

Fehér Ferenc, a költő, műfordító szintén a föld fia. Ezt kiérezni e

kötet verseinek majd minden sorából. Olykor úgy érzem, hogy amit itt ad, nem is fordítás, hanem a szó nemes értelmében átköltés, mintha »derékig földbe ásva« ő maga is tűnődne Rastušje dűlőútjai szélén, hallgatná a fűrjek szárnyzuhogását, és újra átélné a szlavóniai költő életét a vergődésekkel teli kanászkorától kezdve egészen az Aranykoszorúig.

LÉVAY ENDRE

ÁLOM ÉS VALÓSÁG

IVO ANDRIĆ: *A lőportorony.*
Forum, Újvidék, 1974.

Álom és valóság, képzelet és álmodozás, serdülő fiúk és leányok sejtelméi, félelmei és felismerései, öröme és szenvedése tárul elénk a

nemrég elhunyt Ivo Andrić gyermekekről szóló elbeszéléseiből. *A lőportorony* mind a tizennégy novellája (a *Siman jobbágy története* cí-